

Leo Trotskij

Ett tal om den brittiska arbetarrörelsens problem

Utdrag. Talet hölls vid den femte Allryska kongressen för medicinska och veterinära arbetare, 21:e juni 1924

... Vad kan i verkligheten förklara det faktum att ett kommunistiskt parti i ett sådant mäktigt, kultiverat, utbildat, civiliserat, etc., land som Storbritannien fortfarande bara existerar som en liten propagandagrupp och än så länge inte har haft möjligheten att spela en aktiv roll i politiken? (1)

För att ge ett radikalt svar så är förklaringen, vid första ögonkastet väldigt enkel och bekväm, att kommunismen är direkt anpassad till efterblivenhet och barbarism, ett svar som summerar mensjevismens samlade visdom, jag skall dock erinra er om ett par andra fenomen och institutioner i Storbritanniens liv. I Storbritannien finns, och jag uppmanar er att inte glömma det, en monarki, medan det inte finns någon sådan varken här eller i Frankrike eller i Tyskland. Men en monarki kan inte, från något synsätt alls, framställas som ett uttryck för den högsta kulturella nivån, som mänsklighetens främsta framsteg, inte ens Mac Donald försöker med det, han förblir tyst om det, artigt och diplomatiskt håller han sin tunga i styr och påstår inte att det främsta kännetecknet för Storbritanniens höga kultur är att de, till skillnad från det barbariska Ryssland, har en monarki. I Storbritannien finns det fortfarande i dag en aristokrati som njuter av sin rangs förnämhet. De har ett överhus. Slutligen så utövar kyrkan, eller snarare kyrkorna, i Storbritannien ett ofantlig inflytande över alla livets områden. Det finns inget europeiskt land där kyrkan utövar ett sådant stort inflytande över det politiska, sociala och familjära livet som i Storbritannien. Där krävs det ett ofantligt stycke personligt mod för en människa att säga att han inte tillhör någon kyrka, att han inte går i någon kyrka eller till och med att han inte tror på gud. Så där är det, i varje område, svårt att bryta i genom det gamla, tunga nätet av hyckleri och klerikala fördomar och de världsliga vanor som grundats på detta hyckleri och dessa fördomar. Ingen av er skulle, hoppas jag, påstå att kyrkans eller kyrkornas inflytande över den sociala medvetenheten är ett uttryck för mänskligt framsteg. Följaktligen visar det sig att man i Storbritannien, tillsammans med faktumet att det kommunistiska partiet är extremt svagt, kan finna andra sådana faktum, vilket för oss inte är likgiltigt, såsom att det existerar en monarki, ett överhus och att religionen utövar ett stort inflytande över politiken, över det sociala livet och över vardagliga angelägenheter. Och om man bara betraktar Storbritannien från detta läge måste man, när man närmar sig landet, se att existensen av en monarki, överhuset, aristokratin, godsägarväldet och kyrkans inflytande otvivelaktigen gör Storbritannien till Europas mest barbariska och efterblivna land. Det skulle vara lika sant som mensjevikernas uttalande om att kommunismen är ett resultat av efterblivenhet; det skulle, så att säga, vara lika osant, lika ensidigt och lika falskt. Kan man verkligen hålla med om att Storbritannien är Europas mest efterblivna land? Nej, denna idé passar alls inte in i ramen över vår allmänna bild av Storbritannien. Storbritanniens teknik håller hög nivå och tekniken är det avgörande i människans liv. Det är sant att Amerika har överträffat Storbritannien på teknikens område: den brittiska kulturens dotter har sprungit förbi sin moder i den tekniska branschen. Innan kriget rivaliserade Tyskland med Storbritannien hela tiden hårdare, hotande att överträffa, och överträffade faktiskt Storbritannien inom en del teknologiska branscher. Men idag, efter Tysklands nederlag, dominerar Storbritannien Europa ekonomiskt, brittisk vetenskap, litteratur och konst har spelat och spelar idag rollen som den högsta inom det mänskliga tänkandet och det mänskliga skapandets utveckling. Hur kommer man ut ur dessa motsägelser? För det är en motsägelse

som ser oss rakt i ansiktet: å ena sidan hög teknologisk nivå, vetenskap, etc; å andra sidan, monarki, aristokrati, överhus och religiösa fördomars makt över människors sinne. Vilken slutsats kan vi dra av detta? Denna slutsats kan dras: det existerar ingen enda måttstock med vilken man kan mäta ett lands utveckling inom alla områden, och med hjälp av det måttet göra en enhetlig utvärdering täckande det sociala livets alla sidor. Utveckling är motsatsfull. I vissa områden kan ett land uppnå en oerhörd framgång, men det händer ganska ofta att ett land med hjälp av dessa verkliga framgångar håller tillbaka sin egen utveckling på andra områden. Låt mig tala konkret om detta ämne. Storbritannien var det första land att ta den kapitalistiska utvecklingen och vann, tack vare det faktum, hegemoni över världsmarknaden under det nittonde århundradet. Den brittiska borgarklassen blev, återigen tack vare detta faktum, den rikaste, starkaste och mest upplysta av alla borgarklasser. Detta villkor tillät den, som vi vet, att skapa en privilegierad ställning åt den brittiska arbetarklassens högre strata och trubba av klassmotsättningar. Den brittiska arbetarklassen blir medveten om sig själv som en oberoende klass, fientlig mot borgarklassen, mer sakta än arbetarklassen i andra länder med mindre mäktiga borgarklasser. Följaktligen visar det sig att den brittiska bourgeoisins växt, den mest avancerade i borgarklassen i Europa, har skett under extremt gynnsamma villkor, har för en lång tid hållit det brittiska proletariats utveckling tillbaka. Den sakta och ”organiska” växten av teknik i England, och det faktum att reformationen och den borgerliga revolutionen ägde rum under ungefär samma tid, hindrade kritiskt tänkande mot kyrkan. Den brittiska borgarklassen utvecklades under ålderdomliga institutioners beskydd, dels anpassade den sig till den och dels underkastade den dem, organiskt, ”på ett evolutionärt sätt.” Det sjuttonde århundradets revolutionära resningar var ytterst glömda. Av detta består det som kallas den brittiska traditionen. Dess grundläggande kännetecken är konservatism. Mer än allt annat är den brittiska borgarklassen stolt över att den inte förstört gamla byggnader och gammal tro, men den har gradvis anpassat de gamla kungliga och adliga slotten affärsfirmornas behov. I detta slott, i dess hörnor, fanns dess ikoner, dess symboler, dess fetischer, och borgarklassen flyttade inte dem. Den använde den för att helga sitt eget styre. Och den lade från ovan på sitt proletariat den kulturella konservatismens tunga tyngd.

Den brittiska arbetarklassen har utvecklats ganska annorlunda än vår egen. Vårt unga proletariat formades under en period av femtio år, till största del av bönder och hantverkare som hade levt på landsbygden, tillsammans med sina fäder och farfäder, i ålderdomlig omgivning, i ekonomisk efterblivenhet, bland ignorans och religiösa fördomar. Kapitalet tog skoningslöst bondpojken eller ungdomen i nacken och kastade in honom i fabrikslivets kittel. Förändringen av hans villkor ägde rum på ett katastrofalt sätt. När den unge bonden kände fabriksångans tryckvåg började han direkt fundera över vem han var och var han var. Vid det tillfället kom det revolutionära partiet i kontakt med honom och började förklara för honom vad och var han var. Det vann inflytande över honom desto lättare eftersom han inte hade några konservativa idéer: de gamla byarnas föreställningar passade honom inte alls; han behövde en fullständig och radikal förändring i hela sin världsåskådning.

Med de brittiska arbetarna skedde saker och ting ganska annorlunda. Hans fader och hans farfäder var arbetare och hans äldre förfäder var mindre hantverkare. Den brittiske arbetaren har ett familjetråd, han vet hans förfäder var, han har en familjetradition. Detta är också en slags ”kultur”, men den finner sitt uttryck i det faktum att han i sitt medvetande drager omkring med många av sina förfäders fördomar. För honom, den brittiske arbetaren, var där aldrig någon plötslig, skarp, katastrofal övergång från byns stängda lilla värld till modern industri; han har utvecklats organiskt från sina forna förfäder till att gradvis ändra villkor av fabriksliv och stadskultur. Än idag finner man i hans hjärna gamla, medeltida skråens idéer och fördomar, enbart av en ändrad form och anpassad till kapitalismens villkor. Skråens liv och skråens festivaler - firandet av en sons födelse, hans inträde i lärlingsskap, examen för

ställning som oberoende hantverksmästare, och så vidare - var genomsyrade av religiositet, och denna religiositet inträdde i den fackliga rörelsen, vilken har en konservativ svans som sträcker sig ända in i medeltiden...

Brittisk teknik är först och främst en kapitalistisk teknik. Den var inte införd utifrån och på så sätt förstörande nationella ekonomiska former, utan har utvecklats på dessa nationella formers grunder. Arbetarklassens självmedvetenhet reflekterar denna "organiska" tekniska utveckling, då den haltar ganska mycket efter den. Det får inte glömmas att mänskligt medvetande, taget på en samhällslig skala, är fruktansvärt konservativ och trögt gående. Enbart idealister föreställer sig att världen utvecklas på grund av mänskligt tänkandes fria initiativ. Faktum är att ett samhälles eller klass tänkande inte tar ett enda steg framåt så länge det inte finns ett desperat behov av att göra så. Där det är möjligt anpassas gamla kända idéer till nya fakta. Vi är ärliga om vi säger att folk och klasser hitintills inte har visat något avgörande initiativ utom när historien slagit över dem sin tunga piska. Om saker hade varit annorlunda, hade folk då låtit det imperialistiska kriget äga rum? Alla insåg trots allt att kriget drog sig allt närmare, som två tåg farande emot varandra i högsta fart på en enda räls. Men folken förblev tysta, iakttog, väntade och fortsatte att leva sina trygga, vardagliga, konservativa liv. Det imperialistiska krigets fruktansvärda omvälvningar behövdes för att införa särskilda förändringar i medvetenheten och in i det sociala livet. Rysslands arbetande folk störtade Romanov, körde ut borgarklassen och grep makten. I Tyskland gjorde de sig av med Hohenzollern, men stannade vid halva vägen...Kriget behövdes för att få dess förändringar att äga rum, kriget med sina tiotals miljoner döda, skadade och lemlästade... Vilket klart bevis detta är för hur det mänskliga tänkandet rör sig konservativt och slött, hur envist det griper tag i det passerade, i allt som är känt, tryggt, som är ärvt från förfäderna - tills nästa slag från piskan.

Sådana slag har givetvis ägt rum i Storbritannien med. Och, efter den snabba industrialisering som ägde rum under den andra tredjedelen av förra århundradet utvecklades den våldsamma arbetarklassrörelse som är känd som chartismen. Men det borgerliga samhället stod tillräckligt stark och den chartistiska rörelsen kom om ända. Den brittiska borgarklassens styrka ligger i dess mogenhet, dess rikedom, dess världsmakt, smulor som de delar med arbetarklassens övre strata, och därmed också demoraliserande de försvagade massorna.

Tänk över denna process tillräckligt noga för att förstå de uppenbara skillnaderna från vår utveckling, vilken var extremt försenad och därför extremt motsatsfull. Ta vår metallarbetande och kolgruvande söder: gränslösa tillväxter av stäpp, glesbefolkat, bosättningar på stäpper med djup lera runt om dem på våren och hösten...och plötsligt reser sig gigantiska industrier för metallarbete på dessa stäpper. De utvecklades självfallet inte ur vår egen ekonomi, utan bröt sig in hos oss tack vare utländskt kapital. Ur efterblivna och utspridda byar samlade Europeiskt (och i bland amerikanskt) kapital i hop färskas kadrer av arbetare och slet dem i från det som Marx en gång kallade "landsbygdslivets galenskap". Och där har du Donbäckenets, Krivoi Rogs, med fleras, färskas proletärer, utan några till gruvorna eller fabriker medhavda nedärvda traditioner, ingen hantverkskonservatism och utan några färdiga övertygelser. Tvärtom var det i dessa nya, obekanta och stränga villkor som de för första gången fick ett verkligt behov av fasta övertygelser till att ge dem ett moraliskt stöd. Till dess hjälp kom socialdemokratin, vilken lärde dem att bryta med alla sina gamla fördomar och gav ett revolutionärt medvetande åt denna klass, vilken hade fötts på ett revolutionärt sätt. Detta är, i stora drag, svaret på den fråga som ställdes till mig och vilken jag, i min tur, har ställt till er.

Det är möjligt att formulera saken så här: ju rikare, starkare, mäktigare, duktigare, ståndaktigare en bourgeoisie har visat sig vara, ju mer har den lyckats hålla tillbaka proletariatets ideologiska och, följaktligen, revolutionära utveckling. Här är ett annat uttryck

för samma idé. Den brittiska borgarklassen har vant sig vid de av dem själv utbildade så kallade arbetarledarnas kryperi. Låt mig avbryta mig själv för att visa er ett väldigt intressant citat ur den brittiska tidningen Sunday Times. Tidningen klagar över att våldsamma strejker äger rum i dagens Storbritannien och säger att: ”Vi har i Storbritannien världens bästa organisation av arbetarrörelseledare, erfarna och patriotiska män, med en verklig ansvarskänsla och stor kunskap i ekonomi. Men de trängs snabbt åt sidan av uttalade revolutionärer, vars inflytande stärks varje gång regeringen kapitulerar för dem.” (2) Det är vad den säger, ord för ord. Påståendet att ”de trängs snabbt åt sidan av uttalade revolutionärer” är, tyvärr, fortfarande en överdrift. Revolutionärer ökar självfallet i antal även i Storbritannien, men tyvärr har de ännu inte trängt de ledare som Sunday Times kallar visa politiker, fyllda till bredden av visdom och patriotism åt sidan.

Hur har detta kunnat ske? I vårt land har det aldrig funnits ledare som vunnit sådana lovord från borgarklassen, även om vi minns att socialistrevolutionärerna och mensjevnikerna under en viss tid spelade en avgörande roll, eftersom vår borgarklass - inte med de skarpaste och mest avgörande momenten inräknade, när saker var som mest kritiskt - var missnöjd även med socialistrevolutionärerna och mensjevnikerna. Vad är orsaken till borgarklassens nöjdhet med arbetarledarna i Storbritannien? Det är det faktum att den brittiska borgarklassen själv har uppfostrat dessa ledare. Hur fick de möjlighet att uppfostra dessa ”arbetarrörelse”-ledare? Det var tack vare omständigheterna att de var mäktiga och kulturella, att de var ett framskridet kapitalistiskt lands härskande klass. Så fort som arbetarklassen förde fram unga ledare ur sina led gav sig alla möjliga politiska ”specialister” i den brittiska borgarklassens tjänst på dem, vann över dem, lade över på dem allt vad en mäktig borgerlig kultur kan tänkas frambringa. Hos oss har den genomsnittlige småborgaren, källborgaren, medlemmen av en intelligentsia med liberala eller till och med radikala åsikter, ansett från tidernas begynnelse att Storbritannien är ett högst civiliserat land och att allt som existerar i eller kommer från Storbritannien därför är högre stående, bra, progressivt, och så vidare. I detta finner vi ett uttryck för småborgerlighetens oförmåga att tänka dialektiskt, analysera fenomen, och sätta ett problem i sin historiska helhet. Där finns något som verkligen är bra, brittiska teknik, och vi försöker föra över den till vårt land i utbyte mot spannmål, timmer och värdefulla varor. Den brittiska monarkin, den hycklande brittiska konservatismen, religiositet, kryperi, skenhelighet - alla dessa gamla trasor, skräp, historiens avfall har vi ingen som helst användning för (applåder).

Om brittisk kultur har påverkat vår genomsnittlige källborgare på så sätt att den från fjärran, av korrespondens så att säga, i honom frammanat ett så blind förälskelse, hur mycket starkare, direktare och påtagligare påverkar den inte den brittiske småborgaren eller den brittiska arbetarklassens halvt småborgerlige representant. Vad den brittiska borgarklassen har lyckats uppnå är en slags hypnotisk fascination för dess kultur, dess världshistoriska betydelse. Med hjälp av denna skickligt organiserade hypnos har den påverkat arbetarledarna, vilka de har vetat hur man ständigt skall kunna få dem omsvärmade av sina reportrar, fotografer, idrottsmän, präster, föreläsare och dylikt, alla lömskt påsända alla nykomna arbetarledare. Den nykomne befinner sig på så vis i en borgerlig miljö. De höjer honom till skyarna om han nappar på dess bete och de ger honom en ordentlig avhyvling om han på det minsta sätt sätter sig upp mot borgarklassen. Och detta händer inte enstaka gånger, utan dag in och dag ut, vecka in och vecka ut och år in och år ut. Och den unge ledaren kommer ut i samhället och börjar känna sig skamsen för att hans söndagskostym inte är tillräckligt välskuren; han drömmer om en hög hatt att bära när han går ut på söndagen, så att han inte skall vara annorlunda än en riktig gentleman. Det må verka vara bagateller, men när allt kommer omkring är det det som skapar en mans liv. Och i denna livsstilshypnos ligger en härskande klass konst, en mäktig, kulturell, hycklande, lumpen, girig klass - en konst som består i att

genom att utföra ett vardagligt inflytande arbeta på och underkasta sig alla som kommer fram ur arbetarklassen, alla som har ett huvud högre än alla andra i varje fabrik, i varje distrikt och by, i varje stad och i hela landet.

Troligtvis har några av er sett The Times. Den utkommer med ett nummer varje dag med dussin av sidor av bästa tryckningskvalité, med mängder av illustrationer, i en ändlös rad sektioner, så att allt har sin plats i tidningen, från högpolitiska frågor till alla möjliga typer av sporter, och där i mellan kyrkans affärer och modevärlden. Och från vilken åsiktsriktning presenteras allt? Naturligtvis från borgarklassens intressens åsiktsriktning.

Andra brittiska borgerliga tidningar är inte lika kompakta som The Times, men de är byggda efter samma modell, så att den skall kunna fånga läsarens uppmärksamhet från varje hörn och få honom att knäböja inför den brittiska nationella traditionen, det vill säga inför borgarklassen. Och arbetarpressen är väldigt svag; vilken dessutom, med undantag för de kommunistiska publikationerna, är lika genomsyrad av den borgerliga kulturens hypnos. Hypnosen kompletteras av direkt terrorism. I Storbritannien är det samma sak att tillhöra en kyrka som att täcka sin nakenhet med kläder, eller att i en affär betala det du är skyldig. Får man lov att gå naken nedför en gata? Får man lov att inte tillhöra en kyrka? Att avslöja att man inte tillhör en kyrka, eller ännu värre att man inte tror på gud, kräver i Storbritannien samma sorts oerhörda mod som det krävs för att våga gå naken offentligt. Den så kallade arbetarregeringen under MacDonald är också ett resultat av samma långa utbildning av arbetarledare. Detta är, till syvende och sist, anledningen till att brittisk mensjevism är så stark och kommunismen så svag.

Låt oss nu återupprepa vår fråga: är kommunismens svaghet i Storbritannien ett tecken på ett lands höga civilisation, eller ett tecken på efterblivenhet? Efter vår analys har vi ingen anledning att falla i fällan av en sådan mekanisk presentation av frågan. Vi säger: det är samtidigt ett tecken på väldigt tidig utveckling och stor efterblivenhet, för historien utvecklar sig inte mekaniskt, utan dialektiskt: den kombinerar under långa perioder avancerade tendenser i ett område med monstruös efterblivenhet i andra. I fall vi, från den världshistoriska utvecklingens ståndpunkt, jämför MacDonalds "arbetar"regering med Turkiets borgerligt-nationalistiska regering (om vilken jag talade om i mitt tal i Tbilisi) (3) faller våra slutsatser inte till MacDonalds fördel. Ni minns att den "store" liberala ledaren Gladstone - i verkligheten var han en liberal filisté och Marx hade ett oerhört hat för honom - den "store" Gladstone höll en gång ett tal mot blodfläckade sultanen, representanten för fanatisk, barbarisk islam, och så vidare. I fall du tar den genomsnittlige kälkborgaren och säger till honom att: Storbritannien och Turkiet - Storbritannien betyder självklart civilisation och framsteg och Turkiet efterblivenhet och barbari. Men se vad som händer. Idag har Storbritannien en mensjevikregering och Turkiet har en borgerligt-nationalistisk regering. Men denna Turkiets borgerligt-nationalistiska regering har funnit det nödvändigt att avskaffa kalifatet. Kalifatet är central institution för panislamismen, det vill säga för en av hela världens mest reaktionära trender. Men Storbritannien mensjevikregering har återupprättat Hejazkalifatet för att kunna bevara dess borgarklass styre över sina muslimska slavar (4). Historiens slutsats är att Storbritanniens mensjevikregering, trots brittisk civilisation, osv, spelar under nuvarande styrkeförhållanden en reaktionär roll, medan det efterblivna Turkiets, som ett nationellt förtryckt lands, borgerligt-nationalistiska regering spelar en progressiv roll! Sådan är historiens dialektik! Sett från ståndpunkten om teknikens, vetenskapens och konstens utveckling är Storbritannien självklart enormt mycket överlägsnare än Turkiet. Storbritanniens samlade rikedom är i detta hänseende långt mycket högre än att den går att jämföra med Turkiets. Men som vi ser har den brittiska borgarklassen, just för att kunna försvara denna rikedom och hela den nationella "civilisationen" i allmänhet, blivit tvungen att följa en ultrakonservativ policy, så att en Labourregering i dess händer blir ett verktyg för att

återupprätta kalifatet. Det finns ingen abstrakt måttstock som går att använda i alla livets områden. Det är nödvändigt att se levande fakta i dess levande, historiska samspel. Om vi behärskar detta dialektiska närmande till frågan blir den senare så mycket klarare för oss. Tyskland, till exempel, befinner sig inte för inte, angående relationer av styrka mellan det kommunistiska partiet och socialdemokratin, mitt emellan Ryssland och Storbritannien. Detta förstås genom kapitalismens utvecklingskurva i Tyskland. Det är givetvis en nödvändighet att undersöka varje särskilt lands särskilda historia i sin helhet för att mer exakt kunna upptäcka anledningarna till ett kommunistiskt partis försenade eller snabba tillväxt. Rent allmänt kan vi emellertid dra följande slutsats: proletariats maktövertagande är i länder som väldigt sent beträtt den kapitalistiska utvecklingens väg, som i vårt eget, är lättare än i länder med en långtgående tidigare borgerlig historia. Men detta är bara en sida av problemet. En andra slutsats, icke mindre viktigare, klagör: socialistiskt uppbygge efter maktövertagandet kommer att bli lättare i länder med en högre kapitalistisk civilisation än i ekonomiskt efterblivna länder som vårt. Detta betyder att det för den brittiska arbetarklassen kommer att bli oerhört mycket svårare att uppnå en riktig proletär makt, till diktatur, än det var för oss. Men när den väl uppnått makten kommer den att ta sig fram till socialismen mycket snabbare och lättare än oss. Och det är till och med oklart, om det har historien talat med dubbel tunga, vem som kommer att bygga socialismen först, vi eller britterna. I fall den brittiska arbetarklassen tar makten inom de närmsta tio åren - jag talar uppskattningsvis, och ger denna siffra som ett aritmetiskt exempel och inte som en profetsia - kommer den inom ytterligare tio år ha en, väldigt utvecklad, riktig socialistisk ekonomi, medan vi om tjugo år troligtvis fortfarande, inte bara någonstans i Jakutien, (5) utan troligtvis nära dessa områden med, att ha väldigt mycket bondeaktig efterblivenhet ...

Årtionden kommer, med våra stora glesbygdsområden, att krävas för att omvandla vår nord och söder till en centraliserad socialistisk ekonomi, baserad på en hög teknologisk nivå. Och jag tror att den brittiske arbetaren kommer att vända sig mot oss om 20 eller 25 år och säga: "Bli inte sura, men jag har kommit en bit före er." Naturligtvis kommer vi, det vill säga dem av oss som då fortfarande lever, inte att bli sura. Gå framåt, kamrat brittiske arbetare, gör oss den tjänsten och gå framåt, snälla, vi ber dig, vi har väntat en lång tid på det (skratt). Sådan är den dialektiska historien. Politiken har hållit den brittiske arbetaren tillbaka, har för en lång tid, så att säga, satt fotbojor på honom, och han går framåt med så mjuka, sorgliga, MacDonalditiska småsteg. Men när befriar sig från sina politiska bojor kommer den brittiske tävlingshästen att sopa banan med vår gamle bondhäst.

För att teoretiskt generalisera det jag sagt, i en för oss känd marxistisk terminologi, skulle jag säga att frågan i sig själv drar i hop sig till inbördesförhållandet mellan bas och överbyggnad och förhållandet till ett annat lands bas och överbyggnad och dess med sig själv. Vi vet att överbyggnaderna - stat, lag, politik, partier, och så vidare - reser sig på en bas, lever och bestäms av denna bas. Följaktligen måste bas och överbyggnad överensstämja. Och detta händer i verkligheten, inte bara enkelt, men i en verkligt komplicerad väg. En stark utveckling av en överbyggnad (den borgerliga staten, borgerliga partier, borgerlig kultur) tvingar ibland tillbaka en annan överbyggnads utveckling (det revolutionära proletära partiet), men till syvende och sist - verkligen sist, inte omedelbart - visar sig basen inte desto mindre vara den avgörande kraften. Vi har visat detta med Storbritannien som exempel. Om vi närmar oss problemet på ett formellt sätt, kan det verka som om det brittiska kommunistpartiets svagheter motsäger den marxistiska lagen om förhållande mellan bas och överbyggnad. Men så är verkligen inte fallet. Basen skall dialektiskt, som vi har sett, trots allt, säkerställa dess seger. Med andra ord: en hög teknisk nivå kommer, även genom en barriär av ultrakonservativ politik, manifesteras sin överlägsenhet och leda till socialism tidigare än i länder med en låg teknisk nivå.

Detta, kamrater, är vad jag anser vara det bästa svaret till den fråga som ställdes till mig i Sokolniki.

Översättning: Gus Mowitz

Noter

1. På ett möte i Sokolniki (Moskva), den 10:e Juni 1924, hade Trotskij blivit ombedd att svara på frågan om ”Varför de mest framskridna kapitalistiska länderna (USA, Storbritannien, osv) har de svagaste kommunistpartierna och är längst ifrån social revolution?” Denna text är hans svar.
2. The Sunday Times, 8:e Juni 1924.
3. Ett tal hållet vid Tbilisisovjeten den 11:e April 1924.
4. Hejaz härskare var då en brittisk marionett, en medlem av samma Hashemitiska familj som briterna installerade som kungar av Jordanien och Irak. Hejaz erövrades emellertid ganska kort tid efter det av Ibn Saud, som gjorde slut på det ”återupplivade” kalifatet.
5. En region i nordöstra Sibirien.